

Stanisław S a g a n, Viktoriya S e r z h a n o v a, *Nauka o państwie współczesnym*, Warszawa: LexisNexis 2010, ss. 231.

Dynamika zmian na mapie politycznej świata na przełomie XX i XXI wieku, przemiany zachodzące w strukturze państw współczesnych, procesy integracyjne, globalizacja – wszystko to sprawia, że konieczne jest ciągle aktualizowanie danych dotyczących problemów współczesnego państwa, jego organizacji oraz funkcjonowania. Autorzy recenzowanego opracowania proponują swoistą „fotografię” istniejącego aktualnie stanu rzeczy w tej dziedzinie.

Książka *Nauka o państwie współczesnym* została wydana jako podręcznik w serii wydawniczej LexisNexis z zakresu teorii państwa i prawa oraz filozofii, adresowany do studentów, doktorantów i wykładowców na kierunkach: prawo, administracja, stosunki międzynarodowe, europeistyka, politologia oraz nauki pokrewne. Jak zaznaczają we wstępie autorzy, „przedmiotem opracowania jest instytucja współczesnego państwa, jego formy i funkcjonowanie władz publicznych, a także relacje państwa z kościołami, partiami politycznymi i innymi organizacjami społecznymi, które pozostają z nim w symbiozie” (s. 8).

Bazę źródłową recenzowanego podręcznika stanowią liczne akty normatywne, głównie konstytucje poszczególnych państw oraz akty prawa międzynarodowego i wspólnotowego. Wykorzystana w opracowaniu literatura przedmiotu jest niezwykle bogata i obejmuje głównie monografie polskich naukowców. Warto podkreślić, że autorzy starają się uwzględnić najnowsze poglądy polskiej nauki będące efektem badań nad problematyką państwa, co dokumentują nie tylko w przypisach, ale także w zamieszczonym na końcu wykazie aktów normatywnych, literatury i zbiorów elektronicznych (s. 202-215). Stanowi to bardzo dobrą wskazówkę bibliograficzną dla chcących pogłębić wiedzę w zakresie nauki o państwie współczesnym i nauk pokrewnych. Korzystanie z podręcznika znacznie usprawnia skorowidz przedmiotowy (s. 222-223), sporządzony przez Katarzynę Paterak. Ponadto zamieszczono streszczenia w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim (s. 216-221).

Zasadnicza treść podręcznika została ujęta w dziesięciu rozdziałach. W I rozdziale, poświęconym nazwie i definicjom państwa, autorzy przedstawili nie tylko genezę samej nazwy „państwo”, ale przede wszystkim podjęli trud opracowania autorskiej typologii oficjalnych nazw współczesnych państw, objaśniając także konstrukcję tych

nazw i przeobrażenia, jakim ulegały w zależności od sytuacji społeczno-politycznej na świecie. Ponadto autorzy, po uprzedniej pogłębionej analizie, nie wahają się wyrażać krytycznych uwag odnośnie do niektórych polskich tłumaczeń tych nazw, np. *Commonwealth of Australia* jako Związek Australijski (s. 23). Następnie, po omówieniu standardowo zamieszczanych w podręcznikach teorii genezy państwa, autorzy w sposób metodycznie uporządkowany ukazali różne możliwości definiowania państwa oraz cechy konstytutywne państwa. Uwzględnili przy tym aktualnie dyskutowane problemy, jak np. pojęcie obywatelstwa Unii Europejskiej, wyrażając m.in. pogląd, że „obywatelstwo państwa członkowskiego i obywatelstwo Unii mają charakter nierozzerwalny” (s. 45). Wśród wybranych teorii negujących konieczność istnienia państwa autorzy wskazali nie tylko komunizm i anarchizm, ale także najmłodsze ideologie, jak np. ruchy ekologiczne.

Rozdział II został poświęcony celom i funkcjom państwa. Jak słusznie zauważyli autorzy, „obecnie funkcje państwa kształtują się pod wpływem procesu globalizacji, który współczesnym państwom wyznacza nieznane wcześniejszym epokom cele” (s. 54). Dokonując klasyfikacji i scharakteryzowania funkcji państwa, autorzy opowiadają się za komplementarnością ukształtowanych w doktrynie sposobów tej klasyfikacji, a mianowicie klasycznego, przedmiotowego rozumienia funkcji oraz rozumienia wywodzącego się z amerykańskiej szkoły analizy systemowej. Zwracają także uwagę na kontrowersyjny problem ograniczania wolności i praw człowieka, a zwłaszcza prawa do prywatności, który jest konsekwencją elektronicznej inwigilacji stosowanej przez aparat państwowy w celu zapewnienia porządku i bezpieczeństwa.

W rozdziale III autorzy omówili symbole państw współczesnych, takie jak godło, flaga, hymn i dewiza, z uwzględnieniem kontekstu historycznego, kulturowego, politycznego i geograficznego.

W rozdziale IV omówione zostało pojęcie władzy państwowej. Autorzy uznali, że najtrafniej istotę władzy oddaje behawioralne podejście do definiowania pojęcia władzy, które jest najczęściej spotykane w literaturze prawniczej, politologicznej, socjologicznej i psychologicznej. Szczególnie interesujące z punktu widzenia współczesnych dyskusji doktrynalnych w Polsce są rozważania na temat legitymizacji władzy, jednak zamiennie używanie przez autorów terminów „legitymizacja” i „legitymacja” nie wydaje się właściwe.

W rozdziale V, poświęconym racji stanu, autorzy – po uwzględnieniu odpowiedniego kontekstu historycznego – odnieśli się także do współczesności, uznając, że „pojęcie racji stanu jest w mniejszym stopniu eksponowane w państwach demokratycznych, a w Europie stanowi delikatną materię ze względu na tendencje zjednoczeniowe w Unii Europejskiej” (s. 87).

W rozdziale VI zostały wszechstronnie omówione formy państw współczesnych. Warto podkreślić, że w rozdziale tym – obok tradycyjnie uwzględnianych w podręcznikach treści, jak forma rządu, terytorialna struktura państwa i styl rządzenia państwem – autorzy zamieścili konkretne dane liczbowe, nazwy poszczególnych państw, nazwy autonomii na poszczególnych kontynentach, co pozwala uzyskać wiedzę na temat aktualnej sytuacji politycznej na świecie. W podsumowaniu rozważań autorzy stwierdzili m.in., że „struktury terytorialne państw współczesnych

cehuje daleko idąca niestabilność. Wiąże się ona ze zmianą celów i funkcji państw współczesnych, ulegających procesom globalizacji” (s. 125).

Rozdział VII poświęcony został teorii organów, a w szczególności wyjaśniono pojęcie organu i dokonano klasyfikacji organów oraz omówiono samorząd terytorialny.

W rozdziale VIII autorzy ukazali relację państwa i narodu w kontekście procesu globalizacji. Podjęli także kontrowersyjny problem prawa narodów do samostanowienia. Natomiast w rozdziale IX przedstawili relację państwa i innych form organizacji społeczeństwa, do których zaliczyli partie polityczne, grupy nacisku i lobbings, związki wyznaniowe oraz różnorodne organizacje społeczne będące nieodłączną częścią społeczeństwa obywatelskiego.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział X, poświęcony stosunkowi państwa do procesów integracji europejskiej i globalizacji. Wprowadzili autorzy już wcześniej, adekwatnie do omawianego problemu, uwzględniali aktualnie występujące procesy ogólnoswiatowe oraz integracyjne, tutaj jednak uczynili je centralnym punktem rozważań. Trafnie zauważyli, że „teoria państwa współczesnego nie może pozostawić bez odpowiedzi pytania o relacje pomiędzy państwem narodowym a procesem integracji, zachodzącym na kontynencie europejskim” (s. 186). Podkreślając wielkie osiągnięcia integracji europejskiej, wskazali także na problematyczne kwestie przyszłości Starego Kontynentu. Rozważając relacje państw narodowych i globalizacji, która jest – zdaniem autorów – jednym z dominujących wektorów rozwoju współczesnego świata, autorzy stwierdzają m.in., że globalizacja znacznie wpływa na zanik identyfikacji obywateli z państwem narodowym, „procesy globalizacji w ważki sposób przyczyniają się i wzmagają problem migracji ludności. Wpływa to w istotny sposób na funkcje wewnętrzne państw narodowych, determinuje bowiem konieczność wprowadzania określonych rozwiązań prawnych, przełamywania barier cywilizacyjnych, zapewniania integracji ekonomicznej, kulturowej, edukacyjnej. Globalizacja prowadzi w konsekwencji do erozji państw narodowych” (s. 198).

Atrakcyjnym urozmaiceniem dla czytelnika są korespondujące z rozważaniami poszczególnych zagadnień „kapsuły” z cytatami dzieł Ryszarda Kapuścińskiego (1932-2007), skłaniające do refleksji oraz zachęcające do czytania jego znakomitych reportaży.

Recenzowane opracowanie jest niewątpliwie godne polecenia nie tylko studentom i wykładowcom na kierunkach prawniczych i politologicznych, ale także szerszemu gronu odbiorców, którzy poszukują źródła przystępnie i klarownie wyłożonej, aktualnej wiedzy na temat współczesnego państwa.

*Antoni Kość, Jadwiga Potrzeszcz
Katedra Teorii i Filozofii Prawa KUL*